

АНОТАЦІЯ

Куценко А. С. *Науково-методичні засади забезпечення конкурентоспроможності будівельних підприємств в умовах відбудови економіки України.* – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 – Економіка, галузь знань 05 – Соціальні та поведінкові науки. – Київський національний університет будівництва і архітектури, Міністерство освіти і науки України, Київ, 2026 р.

Дисертаційну роботу присвячено розробленню теоретико-методичних положень та науково-практичних рекомендацій щодо забезпечення конкурентоспроможності будівельних підприємств в умовах трансформації економіки. Дослідження орієнтоване на формування цілісної системи оцінювання та управління конкурентними позиціями підприємств будівельної галузі з урахуванням особливостей функціонування ринку, інституційних обмежень і динаміки ринку. Реалізація поставленої мети сприяє підвищенню ефективності використання ресурсного потенціалу, адаптивності підприємств до змін зовнішнього середовища та зміцненню їх стратегічних конкурентних переваг.

Нагальність проведення дослідження зумовлена суттєвими трансформаційними процесами в економіці України, що супроводжуються нестабільністю ринкового середовища, трансформацією конкурентного середовища та ускладненням умов функціонування будівельних підприємств. Особливої актуальності проблема набуває в умовах воєнного стану, що істотно змінює механізми фінансування будівництва, структуру попиту, логістику ресурсів та правила участі у публічних закупівлях. За таких умов традиційні підходи до забезпечення конкурентоспроможності втрачають результативність і потребують переосмислення з позицій системного, багатофакторного та адаптивного управління.

Актуальність теми дослідження зумовлена також зростаючою роллю публічних закупівель як ключового механізму розподілу фінансових ресурсів у будівельній галузі. Посилення цінової конкуренції, спрощення процедур закупівель та підвищення вимог до ефективності виконання контрактів формують нові виклики для підрядних підприємств. Це потребує розроблення науково обґрунтованих методичних підходів до оцінювання конкурентоспроможності та формування дієвих механізмів її забезпечення. У зв'язку з цим особливої ваги набуває створення інтегрованої системи управління конкурентоспроможністю, здатної враховувати як внутрішні можливості підприємства, так і зовнішні фактори впливу.

Перший розділ дисертації присвячено формуванню теоретичних засад забезпечення конкурентоспроможності підрядних будівельних підприємств. У межах дослідження здійснено систематизацію наукових підходів до трактування сутності конкурентоспроможності підприємства як багатовимірної економічної категорії, що відображає здатність суб'єкта господарювання досягати та утримувати стійкі конкурентні переваги. Обґрунтовано, що конкурентоспроможність у будівництві має галузеву специфіку, яка проявляється через проектний характер діяльності, високу ресурсомісткість, тривалість виробничих циклів та залежність від інституційного середовища.

Це дозволило уточнити визначення конкурентоспроможності будівельного підприємства як його здатності в існуючих умовах використовувати свої конкурентні переваги в усьому ланцюгу створення цінності і займати найвигідніше положення на ринку та забезпечувати формування та максимальне задоволення потреб споживачів у якісних будівельно-монтажних роботах та будівельній продукції, оптимально використовуючи при цьому наявні ресурси.

Значну увагу приділено дослідженню методичних аспектів оцінювання конкурентоспроможності учасників будівництва. Визначено, що існуючі підходи не забезпечують комплексного врахування всіх факторів впливу, що обумовлює необхідність удосконалення відповідного методичного інструментарію. Проаналізовано законодавчо-нормативну базу регулювання конкурентних

відносин у галузі, зокрема у сфері публічних закупівель, що дозволило визначити ключові обмеження та можливості функціонування підрядних підприємств.

Другий розділ роботи присвячено формуванню теоретико-методичного базису комплексного оцінювання конкурентоспроможності будівельних підприємств в умовах трансформації ринкового середовища. У межах дослідження здійснено системний аналіз функціонування сфери публічних закупівель у період воєнного стану, що дозволило виявити ключові тенденції її розвитку та визначити характер впливу на формування конкурентного середовища у будівельній галузі. Встановлено, що трансформація процедур закупівель, зумовлена спрощенням регуляторних вимог та зміною механізмів відбору виконавців, спричиняє перерозподіл пріоритетів конкурентної боротьби в бік цінових параметрів, одночасно підвищуючи значущість оперативності виконання робіт, дотримання строків реалізації проєктів і надійності підрядних підприємств.

Обґрунтовано необхідність застосування комплексного підходу до оцінювання конкурентоспроможності, який враховує багатовимірність факторів впливу та їх взаємозв'язок. У зв'язку з цим запропоновано методичний підхід до оцінювання конкурентоспроможності підрядного підприємства, що базується на інтеграції фінансово-економічних, організаційно-технологічних, кадрових і ринкових показників, які найбільш повно відображають специфіку функціонування підприємств у сучасних умовах. Особливістю підходу є врахування як стимулюючих, так і дестимулюючих факторів, що забезпечує об'єктивність оцінювання та можливість комплексної діагностики діяльності підприємства.

Розроблено структуру ієрархічної моделі оцінювання конкурентоспроможності будівельного підприємства, яка передбачає багаторівневу декомпозицію критеріїв та визначення їх локальних і глобальних ваг із застосуванням методу аналізу ієрархій. Це дозволяє забезпечити інтеграцію різноспрямованих чинників впливу, формування узагальнюючого

інтегрального показника та ранжування факторів за ступенем їх значущості. Запропонована модель дає змогу підвищити аналітичну обґрунтованість результатів оцінювання, забезпечити порівнянність підприємств за рівнем конкурентоспроможності та виявити ключові резерви її підвищення.

Застосування розробленого методичного підходу сприяє підвищенню обґрунтованості прийняття управлінських рішень, забезпечує адаптивність будівельних підприємств до змін зовнішнього середовища та формує інформаційну основу для розроблення ефективних стратегій зміцнення їх конкурентних позицій.

Третій розділ дисертації присвячено розробленню механізму забезпечення конкурентоспроможності підрядних будівельних підприємств у сучасних трансформаційних умовах. У межах дослідження визначено цільову спрямованість механізму, що полягає у досягненні стійких конкурентних переваг та забезпеченні довгострокової ефективності функціонування підприємства, а також сформульовано базові принципи його побудови, зокрема системності, адаптивності, комплексності, узгодженості та орієнтації на результат. Виокремлено та обґрунтовано ключові структурні елементи механізму, які охоплюють ринкову, організаційно-технологічну, кадрову та фінансово-економічну складові, взаємодія яких забезпечує цілісність управлінського впливу.

Обґрунтовано необхідність узгодження стратегічних орієнтирів розвитку підприємства з параметрами зовнішнього ринкового середовища, зокрема типом ринкової структури, рівнем конкуренції, бар'єрами входу та динамікою попиту, що дозволяє підвищити адаптивність суб'єкта господарювання до змін кон'юнктури ринку. У цьому контексті здійснено систематизацію стратегічних пріоритетів розвитку підрядних будівельних підприємств залежно від умов функціонування в різних ринкових структурах (конкурентному, монополістичному та олігополістичному середовищі) та визначено відповідні напрями формування і реалізації конкурентних переваг.

Розроблено складові механізми забезпечення стратегічної конкурентоспроможності, які включають: систему інтегрального оцінювання конкурентних позицій на основі багатокритеріальних індикаторів; інструментарій стратегічного та оперативного управління, орієнтований на підвищення ефективності використання ресурсів та результативності участі у ринкових процесах (зокрема тендерних процедурах); а також механізми адаптації до змін зовнішнього середовища, що передбачають гнучке коригування стратегій відповідно до динаміки ринкових умов.

Запропонований механізм забезпечує узгодження внутрішніх можливостей підприємства з викликами зовнішнього середовища, сприяє підвищенню рівня обґрунтованості управлінських рішень, формуванню стійких конкурентних переваг та зміцненню конкурентних позицій підрядних будівельних підприємств у довгостроковій перспективі.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розвитку теоретико-методичних положень і розробленні практичного інструментарію забезпечення конкурентоспроможності підрядних будівельних підприємств в умовах трансформації економіки. Зокрема:

удосконалено:

- механізм формування конкурентоспроможності підрядних будівельних підприємств, який базується на концептуалізації його як багаторівневої інтегративної системи, що поєднує організаційно-технологічні, кадрові, ринкові та фінансово-економічні підсистеми з урахуванням їх структурної взаємозалежності та різноспрямованого впливу на інтегральний результат. Запропонований механізм передбачає використання інструментарію стратегічного управління, адаптивних моделей ресурсного забезпечення, серед яких гнучкі схеми фінансування будівництва, та ієрархічно впорядкованої системи індикаторів, що дозволяє здійснювати формалізовану оцінку конкурентних позицій підприємства. Особливістю підходу є врахування впливу екзогенних дестабілізуючих чинників, пов'язаних із ринковими чинниками та трансформацією зовнішнього середовища, що забезпечує підвищення

адаптивності управлінських рішень, точність діагностики внутрішніх і зовнішніх обмежень розвитку, а також сприяє формуванню стійких довгострокових конкурентних переваг підприємства;

- теоретичні підходи до визначення сутності конкурентоспроможності будівельних підприємств шляхом урахування галузевої специфіки, особливостей функціонування ланцюга створення цінності та впливу ринкових чинників, що дало змогу уточнити зміст даної економічної категорії. На відміну від існуючих підходів, конкурентоспроможність будівельного підприємства запропоновано трактувати як його здатність ефективно використовувати наявні конкурентні переваги на всіх етапах створення цінності, забезпечувати вигідне ринкове позиціонування, формувати та максимально задовольняти потреби споживачів у якісній будівельній продукції та будівельно-монтажних роботах, одночасно досягаючи раціонального використання ресурсного потенціалу в умовах динамічного конкурентного середовища;

- науково-методичний підхід до комплексного оцінювання конкурентоспроможності на основі інтеграції багатокритеріальних показників, який, на відміну від існуючих, базується на ієрархічній декомпозиції системи факторів впливу з використанням методу парних порівнянь, що дозволяє сформувати багаторівневу модель оцінювання, яка інтегрує організаційно-технологічні, кадрові, ринкові та фінансово-економічні фактори з урахуванням їх структурної взаємозумовленості та різноспрямованого впливу на результуючий інтегральний показник. При цьому обґрунтовано пріоритетність впливу організаційно-технологічних факторів (зокрема дотримання календарних параметрів реалізації проєктів), вагомість кадрової складової (ефективність витрат на персонал та відповідність кваліфікаційної структури потребам виробництва), а також значущість ринкових характеристик (результативність участі у тендерних процедурах і рівень договірної дисципліни) та фінансово-економічних параметрів (показники рентабельності та ліквідності). Запропонований підхід передбачає інтеграцію стимулюючих і дестимулюючих факторів у єдину аналітичну систему, що дає можливість комплексно

відображати як позитивні, так і негативні аспекти функціонування підприємства, підвищує об'єктивність інтегральної оцінки та розширює аналітичні можливості її використання для обґрунтування управлінських рішень у контексті забезпечення довгострокової конкурентоспроможності;

набули подальшого розвитку:

- інструментарій стратегічного управління будівельними підприємствами, який полягає в обґрунтуванні системи індикаторів моніторингу конкурентних позицій, сформованої на засадах інтеграції організаційно-технологічних, кадрових, ринкових та фінансово-економічних показників. Запропонована система орієнтована на врахування трансформаційних умов функціонування галузі, зокрема поствоєнного відновлення, підвищення вимог до дотримання часових параметрів реалізації будівельних проєктів, посилення ролі кадрового потенціалу та зростання конкуренції у сфері закупівель. Це забезпечує можливість здійснення комплексної діагностики конкурентоспроможності на основі ключових параметрів діяльності підприємства, підвищує аналітичну обґрунтованість стратегічних управлінських рішень та сприяє зміцненню його позицій у динамічному ринковому середовищі.

- теоретико-методичні засади формування стратегічних пріоритетів розвитку підрядних будівельних підприємств та інструментів забезпечення їх конкурентоспроможності, які ґрунтуються на інтеграції структурного аналізу ринку та адаптивного управління конкурентною поведінкою підприємства з урахуванням типології ринкових структур (досконала конкуренція, монополістична конкуренція, олігополія). Запропонований підхід передбачає ідентифікацію домінуючих факторів конкурентного середовища (рівень ринкової концентрації, бар'єри входу, інтенсивність цінової та нецінової конкуренції, асиметрія інформації), що визначають специфіку формування конкурентних переваг, а також обґрунтування диференційованих стратегічних пріоритетів і комплексу управлінських заходів залежно від умов функціонування підприємства. Це дозволяє забезпечити узгодженість стратегічних рішень із параметрами ринкового середовища, підвищити адаптивність підприємства до

змін кон'юнктури та результативність реалізації довгострокової стратегії зміцнення конкурентних позицій;

- методичний підхід до багаторівневої діагностики конкурентоспроможності підрядних будівельних підприємств, який поєднує динамічний аналіз змін конкурентних позицій із ієрархічною системою оцінювання та врахуванням впливу інституційного середовища (нормативно-правових обмежень, умов публічних закупівель і регуляторних вимог галузі), що дозволяє не лише визначати поточний рівень конкурентоспроможності, але й ідентифікувати тенденції його зміни, підвищувати обґрунтованість прогнозування та формувати ефективні управлінські рішення щодо адаптації підприємства до трансформацій економічного та ринкового середовища.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів полягає у розвитку науково-методичних засад формування та оцінювання конкурентоспроможності підрядних будівельних підприємств в умовах трансформації економічного середовища. Теоретична значущість дослідження визначається поглибленням концептуальних підходів до трактування сутності конкурентоспроможності як інтегральної багатофакторної характеристики діяльності підприємства, а також обґрунтуванням методичних положень щодо її оцінювання та формування, які враховують взаємозв'язок організаційно-технологічних, кадрових, ринкових та фінансово-економічних чинників. Розвинено положення щодо формування адаптивного механізму управління конкурентоспроможністю, який враховує динаміку зовнішнього середовища, вплив воєнних та поствоєнних викликів, а також посилення ролі інституційних і регуляторних факторів у будівельній галузі.

Практичне значення дослідження полягає у можливості широкого використання отриманих результатів у діяльності будівельних підприємств, галузевих асоціацій та органів державного і місцевого управління для підвищення ефективності функціонування та зміцнення конкурентних позицій будівельних підприємств у складних соціально-економічних умовах. Розроблений методичний підхід до інтегрального оцінювання

конкурентоспроможності забезпечує універсальний інструментарій для комплексної діагностики стану підприємства, визначення рівня конкурентних переваг, виявлення проблемних зон та обґрунтування стратегічних напрямів розвитку.

Запропонований організаційно-економічний механізм дозволяє впроваджувати адаптивні моделі управління, удосконалювати процеси ресурсного забезпечення, зокрема через використання гнучких фінансових інструментів, а також підвищувати ефективність планування і контролю діяльності. Система індикаторів моніторингу конкурентоспроможності може бути інтегрована у корпоративні інформаційні системи управління, забезпечуючи безперервний аналіз змін зовнішнього і внутрішнього середовища та формування гнучких управлінських рішень.

Результати дослідження можуть бути використані у процесі розроблення державних і регіональних програм розвитку будівельної галузі, стратегій відновлення інфраструктури та підвищення економічної стійкості підприємств. Практична апробація запропонованих підходів на базі будівельних підприємств ТОВ «Регіон-Агробуд» та ТОВ «ДВ-Констракшн» підтвердила їх ефективність у підвищенні обґрунтованості управлінських рішень, модернізації систем оцінювання та зміцненні конкурентних позицій підприємств у середньо- та довгостроковій перспективі, а також їх доцільність використання у навчальному процесі для формування сучасних професійних компетенцій.

Ключові слова: конкурентоспроможність, будівельні підприємства, підрядні організації, публічні закупівлі, ієрархічна модель, стратегічне управління, механізм забезпечення конкурентоспроможності.

ABSTRACT

Kutsenko A.S. Scientific and methodological principles of ensuring the competitiveness of construction enterprises in the conditions of the reconstruction of the economy of Ukraine. – Qualification scientific work in the form of a manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the specialty 051 – Economics, field of knowledge 05 – Social and behavioral sciences. – Kyiv National University of Construction and Architecture, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kyiv, 2026

The dissertation is devoted to the development of theoretical and methodological provisions and scientific and practical recommendations for ensuring the competitiveness of construction enterprises in the conditions of economic transformation. The study is focused on the formation of a holistic system for assessing and managing the competitive positions of enterprises in the construction industry, taking into account the peculiarities of market functioning, institutional constraints and market dynamics. The implementation of the set goal worsens the increase in the efficiency of resource potential use, the adaptability of enterprises to changes in the external environment and the strengthening of their strategic competitive advantages.

The urgency of the study is due to significant transformation processes in the economy of Ukraine, which are accompanied by instability of the market environment, transformation of the competitive environment and complication of the conditions for the functioning of construction enterprises. The problem is particularly urgent in conditions of martial law, which significantly changes the mechanisms of financing construction, the structure of demand, the logistics of resources and the rules of participation in public procurement. Under such conditions, traditional approaches to ensuring competitiveness lose their effectiveness and require rethinking from the standpoint of systemic, multifactorial and adaptive management.

The relevance of the research topic is also due to the growing role of public procurement as a key mechanism for distributing financial resources in the construction industry. Intensification of price competition, simplification of

procurement procedures and increased requirements for the efficiency of contract performance create new challenges for contracting enterprises. This requires the development of scientifically sound methodological approaches to assessing competitiveness and the formation of effective mechanisms for its provision. In connection with this special importance, an integrated competitiveness management system is being created, capable of receiving both the internal capabilities of the enterprise and external factors of influence.

The first section of the dissertation is devoted to the formation of theoretical foundations for ensuring the competitiveness of contracting construction enterprises. Within the framework of the study, it is effectively systematized scientific approaches to interpreting the essence of the competitiveness of an enterprise as a multidimensional economic category, reflecting the ability of a business entity to achieve and maintain sustainable competitive advantages. It is substantiated that competitiveness in construction has an industry-specific nature, which is manifested through the project nature of activity, high resource intensity, the duration of production cycles and dependence on the institutional environment.

This allowed us to clarify the definition of the competitiveness of an enterprise as its ability in the existing conditions to use its competitive advantages throughout the entire value chain and maximize the use of its position in the market and ensure the formation and maximum use of consumer needs in high-quality construction and installation works and construction products, optimally using the available resources.

Considerable attention is paid to the study of methodological aspects of assessing the competitiveness of construction participants. It is determined that existing approaches do not provide for a comprehensive consideration of all factors of influence, which necessitates the improvement of the relevant methodological tools. The legislative and regulatory framework for regulating competitive relations in the industry, in particular in the field of public procurement, is analyzed, which made it possible to apply key restrictions and possibilities for the functioning of contracting enterprises.

The second section of the work is devoted to the formation of a theoretical and methodological basis for a comprehensive assessment of the competitiveness of construction enterprises in the conditions of transformation of the market environment. The study provides an effective systematic analysis of the functioning of the public procurement sector during the period of martial law, which made it possible to identify key trends in its development and determine the nature of the impact on the formation of a competitive environment in the construction industry. It has been established that the procurement transformation procedure, due to the simplification of regulatory requirements and changes in the mechanisms for selecting contractors, leads to a redistribution of competitive priorities towards price parameters, while simultaneously increasing the importance of the efficiency of work execution, compliance with project implementation deadlines and the reliability of contracting enterprises.

The need for a comprehensive approach to assessing competitiveness, which takes into account the multidimensionality of influencing factors and their interrelationships, is substantiated. In this regard, we propose a methodological approach to assessing The competitiveness of a contracting enterprise is based on the integration of financial and economic, organizational and technological, personnel and market indicators that most fully reflect the specifics of the functioning of enterprises in modern conditions. A feature of the approach is the consideration of both stimulating and disincentive factors, which ensures the objectivity of the assessment and the possibility of comprehensive diagnostics of the enterprise's activities.

The structure of a hierarchical model for assessing the competitiveness of a construction enterprise has been developed, which involves a multi-level decomposition of criteria and the determination of their local and global weights using the method of hierarchy analysis. This allows for the integration of multi-directional factors of influence, the formation of a generalizing integral indicator and the ranking of factors by the degree of their significance. The proposed model makes it possible to increase the analytical validity of the assessment results, ensure the comparability of enterprises in terms of the level of competitiveness and identify key reserves for its increase.

The application of the developed methodological approach contributes to increasing the validity of managerial decision-making, ensures the adaptability of construction enterprises to changes in the external environment and forms an information basis for developing effective strategies to strengthen their competitive positions.

The third section of the dissertation is devoted to the development of a mechanism for ensuring the competitiveness of contracting construction enterprises in modern transformational conditions. Within the framework of the study, the target orientation of the mechanism was determined, which consists in achieving sustainable competitive advantages and ensuring long-term efficiency of the enterprise's functioning, and the basic principles of its construction were formulated, in particular, systematicity, adaptability, complexity, coherence and result orientation. The key structural elements of the mechanism were identified and substantiated, which include market, organizational-technological, personnel and financial-economic components, the interaction of which ensures the integrity of managerial influence.

The necessity of harmonizing the strategic guidelines of the enterprise's development with the parameters of the external market environment, in particular the type of market structure, the level of competition, entry barriers and demand dynamics, which allows to increase the adaptability of the business entity to changes in the market situation, is substantiated. In this context, the strategic priorities for the development of contracting construction enterprises have been systematized depending on the conditions of functioning in different market structures (competitive, monopolistic and oligopolistic environment) and the corresponding directions for the formation and implementation of competitive advantages have been determined.

The components of the mechanism for ensuring strategic competitiveness have been developed, which include: a system of integrated assessment of competitive positions based on multi-criteria indicators; a toolkit of strategic and operational management, focused on increasing the efficiency of resource use and the effectiveness of participation in market processes (in particular, tender procedures); as well as mechanisms for adapting to changes in the external environment, which

provide for flexible adjustment of strategies in accordance with the dynamics of market conditions.

The proposed mechanism ensures the coordination of the internal capabilities of the enterprise with the challenges of the external environment, contributes to increasing the level of justification of management decisions, the formation of sustainable competitive advantages and strengthening the competitive positions of construction contractors in the long term.

The scientific novelty of the results obtained lies in the development of theoretical and methodological provisions and the development of practical tools for ensuring the competitiveness of construction contractors in the conditions of economic transformation. In particular:

improved:

- the mechanism for forming the competitiveness of construction contractors, which is based on its conceptualization as a multi-level integrative system that combines organizational and technological, personnel, market and financial and economic subsystems, taking into account their structural interdependence and multi-directional impact on the integrated result. The proposed mechanism involves the use of strategic management tools, adaptive resource provision models, including flexible construction financing schemes, and a hierarchically ordered system of indicators, which allows for a formal assessment of the competitive positions of the enterprise. A feature of the approach is the consideration of the influence of exogenous destabilizing factors associated with market factors and the transformation of the external environment, which ensures increased adaptability of management decisions, accurate diagnosis of internal and external development constraints, and also contributes to the formation of sustainable long-term competitive advantages of the enterprise;

- theoretical approaches to determining the essence of the competitiveness of construction enterprises by taking into account industry specifics, features of the functioning of the value chain and the influence market factors, which made it possible to clarify the content of this economic category. Unlike existing approaches, the competitiveness of a construction enterprise is proposed to be interpreted as its ability

to effectively use existing competitive advantages at all stages of value creation, to ensure favorable market positioning, to form and maximally satisfy consumer needs for high-quality construction products and construction and installation works, while simultaneously achieving rational use of resource potential in a dynamic competitive environment;

- a scientific and methodological approach to a comprehensive assessment of competitiveness based on the integration of multi-criteria indicators, which, unlike existing ones, is based on a hierarchical decomposition of the system of influencing factors using the method of paired comparisons, which allows forming a multi-level assessment model that integrates organizational-technological, personnel, market and financial-economic factors, taking into account their structural interdependence and multi-directional impact on the resulting integral indicator. At the same time, the priority of the influence of organizational and technological factors (in particular, compliance with the calendar parameters of project implementation), the importance of the personnel component (efficiency of personnel costs and compliance of the qualification structure with production needs), as well as the significance of market characteristics (effectiveness of participation in tender procedures and the level of contractual discipline) and financial and economic parameters (profitability and liquidity indicators) are substantiated. The proposed approach involves the integration of stimulating and discouraging factors into a single analytical system, which makes it possible to comprehensively reflect both positive and negative aspects of the enterprise's functioning, increases the objectivity of the integrated assessment and expands the analytical capabilities of its use to substantiate management decisions in the context of ensuring long-term competitiveness;

further developed:

- the toolkit for strategic management of construction enterprises, which consists in substantiating a system of indicators for monitoring competitive positions, formed on the basis of the integration of organizational and technological, personnel, market and financial and economic indicators. The proposed system is focused on taking into account the transformational conditions of the industry, in particular post-war recovery,

increased requirements for compliance with the time parameters of the implementation of construction projects, strengthening the role of human resources and increasing competition in the procurement sector. This provides the opportunity to carry out a comprehensive diagnosis of competitiveness based on key parameters of the enterprise's activities, increases the analytical validity of strategic management decisions and contributes to strengthening its positions in a dynamic market environment.

- theoretical and methodological principles for forming strategic priorities for the development of construction contracting enterprises and tools for ensuring their competitiveness, which are based on the integration of structural market analysis and adaptive management of the competitive behavior of the enterprise, taking into account the typology of market structures (perfect competition, monopolistic competition, oligopoly). The proposed approach involves identifying the dominant factors of the competitive environment (level of market concentration, entry barriers, intensity of price and non-price competition, information asymmetry), which determine the specifics of the formation of competitive advantages, as well as substantiating differentiated strategic priorities and a set of management measures depending on the conditions of the enterprise's functioning. This allows ensuring the consistency of strategic decisions with the parameters of the market environment, increasing the enterprise's adaptability to changes in the market situation and the effectiveness of implementing a long-term strategy to strengthen competitive positions;

- a methodological approach to multi-level diagnostics of the competitiveness of construction contracting enterprises, which combines a dynamic analysis of changes in competitive positions with a hierarchical evaluation system and taking into account the influence of the institutional environment (regulatory and legal restrictions, public procurement conditions and regulatory requirements of the industry), which allows not only to determine the current level of competitiveness, but also to identify trends in its change, increase the validity of forecasting and form effective management decisions regarding the adaptation of the enterprise to transformations of the economic and market environment.

The theoretical and practical significance of the results obtained lies in the development of scientific and methodological principles for the formation and assessment of the competitiveness of construction contracting enterprises in the context of the transformation of the economic environment. The theoretical significance of the study is determined by the deepening of conceptual approaches to the interpretation of the essence of competitiveness as an integral multifactorial characteristic of the enterprise's activities, as well as the substantiation of methodological provisions regarding its assessment and formation, which take into account the interrelation of organizational and technological, personnel, market and financial and economic factors. Provisions have been developed for the formation of an adaptive mechanism for managing competitiveness, which takes into account the dynamics of the external environment, the influence of military and post-war challenges, as well as the strengthening of the role of institutional and regulatory factors in the construction industry.

The practical significance of the study lies in the possibility of widespread use of the results obtained in the activities of construction enterprises, industry associations and state and local government bodies to increase the efficiency of functioning and strengthen the competitive positions of construction enterprises in difficult socio-economic conditions. The developed methodological approach to the integrated assessment of competitiveness provides a universal toolkit for comprehensive diagnostics of the state of the enterprise, determining the level of competitive advantages, identifying problem areas and substantiating strategic development directions.

The proposed organizational and economic mechanism allows you to implement adaptive management models, improve resource provision processes, in particular through the use of flexible financial instruments, and also increase the efficiency of planning and control of activities. The system of indicators for monitoring competitiveness can be integrated into corporate information management systems, providing continuous analysis of changes in the external and internal environment and the formation of flexible management decisions.

The results of the study can be used in the process of developing state and regional programs for the development of the construction industry, strategies for restoring infrastructure and increasing the economic sustainability of enterprises. Practical testing of the proposed approaches on the basis of construction enterprises LLC "Region-Agrobud" and LLC "DV-Construction" confirmed their effectiveness in increasing the validity of management decisions, modernizing assessment systems and strengthening the competitive positions of enterprises in the medium and long term, as well as their feasibility of using in the educational process for the formation of modern professional competencies.

Keywords: competitiveness, construction enterprises, contracting organizations, public procurement, hierarchical model, strategic management, mechanism for ensuring competitiveness.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України категорії «Б», які індексуються в міжнародних наукометричних базах:

1. Куценко А. С. Трансформація законодавчо-нормативної бази забезпечення конкурентоспроможності будівельних підприємств. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2025 № 1 (284). С. 34 – 40. <https://doi.org/10.5281/zenodo.15109112>
2. Куценко А.С. Аналіз будівельних ринків в Україні: сучасний стан, тенденції та напрями активізації. *Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин*. 2025 № 55/3 С. 277 – 289. [https://doi.org/10.32347/2707-501x.2025.55\(3\).277-289](https://doi.org/10.32347/2707-501x.2025.55(3).277-289) .
3. Лич В.М, Куценко А.С. Конкурентоспроможність в умовах цифрової трансформації та глобальних змін. *Будівельне виробництво*, 2024, № 78. С. 73 – 79. <https://doi.org/10.36750/2524-2555.78.73-79> (Особистий внесок здобувача: Проаналізовано основні етапи розвитку конкурентоспроможності як концепції – від оцінки характеристик окремого продукту до оцінки підприємств, галузей та національних економік. Визначено ключові фактори, що впливають на конкурентоспроможність)
4. Лич В.М., Куценко А.С. Сутнісна характеристика конкурентоспроможності будівельного підприємства. *Просторовий розвиток*, 2022. Вип.2. С. 149 – 154. (Особистий внесок здобувача: виявлено тенденції до глобалізації будівельного ринку через інтеграцію в межах ЄС, розглянуто наявні трактування поняття «конкурентоспроможність підприємства», запропоновано авторське визначення цього поняття).
5. Лич В.М., Куценко А. С. Методичні підходи до вибору стратегій забезпечення конкурентоспроможності підрядних будівельних підприємств. *Просторовий розвиток* 2026. №17. С. 523 – 535. (Особистий внесок здобувача: виявлено тенденції до глобалізації будівельного ринку через інтеграцію в межах ЄС, розглянуто наявні трактування поняття «конкурентоспроможність підприємства», запропоновано авторське визначення цього поняття).

Видання іноземних держав, які входять до ОЕСР:

6. Kutsenko A. Digitalization of strategic management of construction enterprise competitiveness based on the formalized assessment of competitive advantages. *Innovative Solution in Modern Science*. 2026. Vol. 3, No. 72. DOI: [https://doi.org/10.26886/2414-634X.3\(72\)2026.1](https://doi.org/10.26886/2414-634X.3(72)2026.1)

Наукові праці, що представлені як тези доповідей у міжнародних науково-технічних конференціях

7. Куценко А.С. Цифровізація обліку як фактор підвищення конкурентоспроможності будівельних підприємств. Проблеми генезису економіки інтелектуально-інноваційного капіталу: матеріали доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 7-8 листопада 2023 року) у 2-х ч. / за заг. ред. В. М. Лича. Ч. 1. Київ: КНУБА, 2023. С.72 – 75.

8. Куценко А. С. Інноваційні напрями забезпечення конкурентоспроможності будівельного підприємства на внутрішньому ринку. *Маркетингові стратегії, підприємництво і торгівля: сучасний стан, напрямки розвитку*: Матеріали IV Міжнар. наук. -практ. інтернет-конф. (Київ, 20 квітня 2023 року): тези доповідей / відп. ред. П. В. Захарченко. Київ: 2023. С. 337 – 340

9. Лич В., Куценко А. Методологічні аспекти дослідження конкурентоспроможності будівельних підприємств. *Маркетингові стратегії, підприємництво і торгівля: сучасний стан, напрямки розвитку*: Матеріали V Міжнар. наук. -практ. інтернет-конф. (Київ, 18 квітня 2024 року): тези доповідей / відп. ред. П. В. Захарченко. Київ: 2024. С. 93-96 (*Особистий внесок: узагальнено методи оцінювання конкурентоспроможності підприємства*)

10. Куценко А. С. Удосконалення законодавчо-нормативної бази підвищення конкурентоспроможності будівельних підприємств. Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми генезису економіки інтелектуально-інноваційного капіталу» від 5-6 листопада 2024 року. К: КНУБА 2024. С.271 – 273.

11. Лич В., Куценко А. Пріоритетні проблеми конкурентоспроможності будівельних підприємств в умовах відбудови. Маркетингові стратегії, підприємництво і торгівля: сучасний стан, напрямки розвитку: Матеріали VI Міжнар. наук. -практ. інтернет-конф. (Київ, 10 квітня 2025 року): тези доповідей

/ відп. ред. П. В. Захарченко. Київ: 2025. С. 106 – 109. *(Особистий внесок здобувача: визначено основні напрямки підвищення конкурентоспроможності будівельних підприємств в умовах відбудови).*

12. Куценко А.С. Інноваційні аспекти підвищення конкурентоспроможності будівельних підприємств в умовах післявоєнної відбудови України. Проблеми генезису економіки інтелектуально-інноваційного капіталу: матеріали доповідей V Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 4-5 листопада 2025 року) / за заг. ред. В. М. Лича, Л.О. Згалат-Лозинської. Київ: КНУБА, 2025. С.457 – 462.

13. Куценко А.С. Особливості оцінювання проєктів публічноприватного партнерства за участю міжнародних інвесторів. Маркетингові стратегії, підприємництво і торгівля: сучасний стан, напрямки розвитку: Матеріали VII Міжнар. наук.- практ. інтернет-конф. (Київ, 15 квітня 2026 року): тези доповідей

/ відп. ред. П. В. Захарченко. Київ: КНУБА, 2026. С.211 – 214.